

Handläggning av vålds- och sexualbrott mot barn

Den här skriften vänder sig till dig
som är anställd inom verksamhet i Gävleborgs län vars
arbete berör barn och ungdomar.

En informationsskrift från Barnahus Gävleborg

Om du är anställd inom någon myndighet vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården är du skyldig att anmäla till socialtjänsten om du misstänker att ett barn far illa.

14 kap 1 § SoL

Vad betyder att fara illa?

Det som man kanske först och främst tänker på är att barnet blir utsatt för våld eller övergrepp av någon närstående. Men i begreppet fara illa innefattas även omsorgssvikt. Det vill säga att barnet inte får den omsorg och tillsyn som barnet är i behov av utifrån sin ålder och mognad. Ett barn kan också bli utsatt genom att en förälder öppet hånar och kränker barnet verbalt.

Vad gör jag om jag känner mig osäker på vad barnet förmedlat?

Du kan alltid ringa till socialtjänsten i din kommun och rådgöra med dem om dina funderingar utan att nämna barnets namn. I de fall där du misstänker våld eller övergrepp kan du även kontakta Barnahus Gävleborg för rådgivning.

Hur gör man en anmälan till socialtjänsten?

En anmälan kan göras muntligt eller skriftligt. En skriftlig anmälan är att föredra då det minimerar risken för missförstånd mellan anmälare och mottagare. Anmäler du uppgifter som du fått kännedom om i tjänsten kan du inte vara anonym. Många arbetsplatser har rutiner för hur en anmälan till socialtjänsten ska göras.

I vissa fall kan uppgifter om vem som anmält sekretessbeläggas. Orsak ska då vara att det finns en fara för att den som anmält eller någon till denne närstående ska utsättas för våld.

Hur gör socialtjänsten när det kommer in en anmälan om missförhållande för ett barn?

När en anmälan inkommer till socialtjänsten är nämnden skyldig att göra en bedömning av de inkomna uppgifterna. Det första som ska bedömas är om det föreligger ett omedelbart behov av skydd. Handlar uppgifterna om våld eller övergrepp behöver socialtjänsten få en bild av om det skett för länge sedan eller är pågående och i så fall på vilket sätt och av vem. Dessa uppgifter finns oftast med i den anmälan som kommer socialtjänsten till handa.

Och sedan?

Det som socialtjänsten gör mellan en anmälan inkommande och fram till dess att det beslutas om att inleda utredning eller ej kallas för förhandsbedömning. Länsstyrelsen anser att en skälig tid för en förhandsbedömning är ca 2 veckor. Under denna tid kan socialtjänsten prata med den som anmält uppgifterna ännu en gång för ett förtydligande av uppgifterna samt med vårdnadshavare och aktuellt barn. Inhämtar man uppgifter gällande ett namngivet barn utanför denna krets har man inlett en utredning.

Vad är en utredning?

En utredning med stöd av 11 kap 1 § Socialtjänstlagen ger socialtjänsten möjlighet att ta reda på hur barnets förhållanden ser ut utifrån de uppgifter som lämnades i anmälan. En utredning bedrivs oftast med samtycke från vårdnadshavare. Socialtjänsten och vårdnadshavaren kommer överens om vilka referenter som kan ge de upplysningar som behövs för att belysa barnets situation.

Utredningen ska syfta till att belysa vilka behov barnet har och hur de ska tillgodoses. Socialtjänsten kan till barns behov av skydd och stöd bedriva utredning med stöd av

11 kap 2 § socialtjänstlagen. Det ger socialtjänsten rätt att ta nödvändiga kontakter utan vårdnadshavares medgivande. Du som lämnar referenser till socialtjänsten informeras alltid om på vilket sätt utredningen bedrivs.

Socialtjänsten har som längst 4 månader på sig att slutföra en utredning.

Om du som lämnat uppgifter till socialtjänsten i ett s.k. referenssamtal får vetskap om nya uppgifter som är relevanta för utredningen kring barnet bör du kontakta socialtjänsten igen. Det är inte säkert att socialtjänsten har fått samma information.

Finns det tillfällen då vårdnadshavare inte ska informeras om att en anmälan inkommit?

Om uppgifterna i anmälan handlar om våld eller övergrepp och den misstänkte är en förälder eller annan närstående bör socialtjänsten göra en s.k. menprövning av barnets situation innan vårdnadshavare informeras.

Det som ska övervägas är om barnet, efter att ha avslöjat uppgifterna, riskerar att utsättas för press, hot eller t.o.m. mer våld av förövaren.

Du som anmäler till socialtjänsten ska rådgöra med dem om lämpligheten i att informera vårdnadshavare om vad du fått kännedom om.

Kan skolan anmäla till polisen utan att informera socialtjänsten?

Alla som får vetskap om att ett brott mot barn har inträffat kan polisanmäla detta. Polisen kommer dock att i sin tur anmäla till socialtjänsten om misstanke om barn som far illa enl. 14 kap 1 § Socialtjänstlagen. För barnets säkerhet är det därför att rekommendera att du som har fått information om att ett barn är utsatt för brott informerar socialtjänsten så snart som möjligt.

Vad gör Polis/ Åklagare när det kommer in en anmälan om våld eller övergrepp mot ett barn?

När ett brott kommit till polisens kännedom upprättas en anmälan och det inleds en förundersökning. Förundersökning är ett annat ord för brottsutredning.

Målet är att utreda vem som kan misstänkas för brottet och om det finns tillräckliga bevis för att väcka åtal.

Åklagare leder förundersökningen

- när den misstänkte är frihetsberövad
- när våld eller hot inom familjen eller mot nära anhöriga kan misstänkas
- när den misstänkte är 15-17 år
- när brottsoffret är under 18 år
- när det gäller grov eller komplicerad brottslighet

Som förundersökningsledare är åklagaren ansvarig för att brottet utreds på bästa möjliga sätt. Utredningen genomförs av polisen efter åklagarens direktiv. Åklagaren följer utredningen fortlöpande och tar hela tiden ställning till vilka utredningsåtgärder och beslut som krävs.

Vad händer med barnet i en polisutredning?

Beroende på barnets ålder så ser barnets deltagande olika ut. Barn som är så små att de inte har något språk kan givetvis inte förhöras. Där har man endast teknisk bevisning samt vad människor omkring barnet har observerat att gå på. Barn som däremot har ett språk kan höras själva om sina upplevelser.

Att utreda brott där barn är målsägande är svårt på många vis. Barnet kan vara rädd för polisen, vara osammanhängande i sin berättelse och inte kunna precisera var när och hur någonting har hänt.

Det här kan man tycka låter som vilket barn som helst och inte någonting unikt för ett brottsoffer, men när det handlar om ett barn som är målsägande blir det viktigt att deras berättelse är utan påverkan, fritt berättande och med tydliga detaljer.

Vad som också försvårar utredningen är att det vid framförallt sexualbrott saknas vittnen som faktiskt sett någonting. Därför vilar det ett stort ansvar på barnet själv i att ge så mycket bevisning som möjligt.

Hur förhörs barnet?

För att ett förhör med ett barn ska bli så bra som möjligt är det viktigt att barnet är i tryggt sällskap och i lugn miljö. Trygghet för barn är också att veta vad som ska ske. Ibland kan det därför vara nödvändigt att hälsa på i förhörslokalen en eller fler gånger innan det går att genomföra en intervju.

På Barnahus Gävleborg finns en förhörslokal där miljön är anpassad till barnet och den är så ”icke polisär” som möjligt. De poliser som har barnförhör har en särskild utbildning i just detta och de är alltid civilklädda under förhöret. Förhör med barn under 15 år spelas alltid in. För att det ska vara så lugnt som möjligt för barnet i förhörsituationen är det bara barnet och polisen som finns i förhörsrummet. I ett s.k. medhörningsrum kan åklagare, socialtjänst och barnets särskilda företrädare följa förhöret på TV skärm. Åklagare kan vid behov ställa frågor till barnet via förhørsledaren.

Är det bara barnet som ska förhöras?

För att få fram så mycket bevis som möjligt förhör polisen förutom målsägande även vittnen som kan tänkas styrka brottet. Polisen vill i barnärenden ofta prata med personal från skola, barnomsorg samt bl.a. släktingar. Ibland kan även syskon höras.

Läkarundersökning

Åklagare eller barnets särskilda företrädare kan begära att barnet ska läkarundersökas för att på så vis kunna styrka brott. Undersökningen ska utföras av läkare som har behörighet att utföra rättsintyg.

På Barnahus Gävleborg kan läkare från Barnkliniken på Gävle sjukhus genomföra vissa undersökningar på barnet. Behöver barnet mer ingående undersökningar eller röntgas sker det på sjukhuset.

En läkarundersökning kan vara viktig för barnet på så vis att han/hon får veta att de ser normala ut trots det som hänt och att han/hon inte är skadat på något vis.

Sekretess

Vid samverkan på Barnahus lyder tjänstemän från socialtjänst, polis och åklagare i sitt tjänsteutövande alltid under sin myndighets sekretess.

Under en förundersökning råder förundersökningssekretess vilket är en sträng sekretess. Förundersökningsledaren är den som bestämmer vem som får tillgång till material från förundersökningen och vad de ska få veta. Om en socialsekreterare avlyssnar ett förhör är de uppgifter som barnet lämnar i första hand belagda med förundersökningssekretess. Men - om det i förhör framkommer att barnet är i omedelbart behov av skydd måste socialtjänsten bryta förundersökningssekretessen för att kunna utföra sitt arbete.

Särskild företrädare

Åklagaren ansöker hos Tingsrätten om att en särskild företrädare ska bistå barnet genom rättsprocessen. Detta sker då en vårdnadshavare är misstänkt för brott eller att en vårdnadshavare p.g.a. sitt förhållande till förövaren inte är lämplig att tillvarata barnets intresse.

En särskild företrädare är till professionen en jurist/advokat och ska på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper vara särskilt lämplig för uppdraget. En särskild företrädare har bara rätt att besluta över barnet under rättsprocessen. Barnets vårdnadshavare fräntas denna rättighet.

En särskild företrädare ska se till att barnets bästa alltid finns i fokus. Företrädaren ska finnas med i medhörningsrummet och har även rätt att ställa frågor till barnet via åklagare. Om barnet är i behov av att omhändertas enl. LVU (lag med särskilda bestämmelser om vård av unga) kan den särskilda företrädaren även bli utsedd till barnets ombud i förhandlingen.

Vid de fall då en av två vårdnadshavare är misstänkt för brott och det står utom tvivel att den som inte är misstänkt för brott kan ta tillvara barnets intresse och rättigheter kan den föräldern av Tingsrätten utses till att företräda barnet istället för en särskild företrädare.

Måste förskola/skola släppa iväg barnet till polisförhör?

Genom det uppdrag som den särskilda företrädaren har fått från Tingsrätten har han eller hon befogenhet att lämna medgivande till att barnet ska förhöras. Det innebär även att medgivandet sträcker sig till att bestämma över att barnet ska lämna den verksamhet som barnet är inskriven vid för att kunna närvara vid förhöret. Ett barn kan därför hämtas från skolan till förhör utan vårdnadshavarnas/föräldrarnas vetskap.

Vem hämtar barnet?

Den särskilda företrädaren har till uppgift att se till att barnets deltagande i rättsprocessen sker på ett rättssäkert vis men även på ett för barnet tryggt vis. Därför samråder den särskilda företrädaren ofta med socialtjänsten om vem som ska hämta barnet och om det finns någon för barnet trygg person som kan följa med till förhöret. Den verksamhet som har barnet inskriven hos sig informeras innan om hur det ska gå till. Många gånger är det personal från förskola/skola som följer med barnet till förhör.

Vem ska informera föräldrarna om vad som hänt barnet?

Information om att barnet varit på förhör ska lämnas av åklagare eller polis. Detta sker vanligtvis så snart förhöret har genomförts. Personal på kommunal verksamhet har ingen upplysningsskyldighet i detta. Får du frågor från föräldrarna gällande varför barnet varit på förhör ska du hänvisa till ansvarig åklagare eller utredande polis.

Vad händer när Förundersökningen är klar?

När brottsutredningen (förundersökningen) är färdig bedömer åklagaren om det finns tillräckliga bevis för att väcka åtal i domstol.

Åklagaren har till uppgift att bevisa att den åtalade begått brottet. Åklagaren förhör den misstänkte, vittnen och experter för att bevisa att den misstänkte är skyldig. Då det gäller barn under ca 12 år delges domstolen de inspelade förhören som vittnesmål.

Inget åtal

Om det inte finns tillräckliga bevis för att ett brott har begåtts kan åtal inte väckas. Det kan till exempel bero på att den misstänkte förnekar och att det inte finns något vittne eller någon teknisk bevisning som knyter den misstänkte personen till brottet. Ibland står det klart redan under förundersökningen att det inte går att bevisa något brott. Åklagaren fattar då beslut om att lägga ned förundersökningen.

För båda besluten gäller att utredningen kan tas upp på nytt om det kommer fram nya uppgifter om brottet.

Den som har blivit utsatt för brott, målsäganden, blir alltid underrättad om vilket beslut åklagaren fattat.

Hur blir det för barnet sedan?

Det beror på vad som barnet varit utsatt för. Är förövaren en förälder och det handlar om ett grovt brott kan barnet behöva komma till ett nytt hem. Finns förövaren utanför familjen kan det förutom att stödja barnet också handla om att hjälpa föräldrarna att bearbeta sina känslor. Socialtjänsten har ett uttalat ansvar för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Om det finns behov av någon form av insats för barnet från socialtjänstens sida kommer barnet att erbjudas det. Vilken slags stöd och behandling som kommunen kan erbjuda i egen regi ser olika ut beroende på var man bor.

Barnet kan även få behandling via Barn och ungdomspsykiatri om den verksamheten bedömer att barnet har behov av det.

Hur kommer man i kontakt med barn och ungdomspsykiatri?

BUP vänder sig till barn upp till 18 år och därför behövs en vårdnadshavares eller ställföreträdande vårdnadshavares samtycke.

Ett barn kan aktualiseras hos BUP genom vårdnadshavares ansökan eller via remiss med vårdnadshavares samtycke från socialtjänst eller skolhälsovård.

Slutligen

Får jag som anmält veta vad som sker med barnet?

Som tidigare beskrivits har de olika myndigheterna olika sekretess. Gemensamt för alla är dock att de inte har någon upplysningsskyldighet gentemot allmänheten.

Socialtjänsten kan med samtycke från vårdnadshavare och ungdom över 15 år informera om hur ärendet fortlöper eller vad som beslutats efter färdig utredning.

Socialtjänsten har även utifrån 7 kap 4 § sekretesslagen ett visst utrymme för återföring eller information utan vårdnadshavares samtycke till t.ex. skola.

Där står att: *Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom eller henne närstående lider men*

Det kan handla om att ett barn är placerat utanför det egna hemmet i en annan kommun och att mottagande skola behöver veta detta för att kunna utföra sitt arbete. Eller att de uppgifter som anmäldes till socialtjänsten efter förhandsbedömning inte föranledde någon åtgärd.

Beslut om att inleda förundersökning eller att lägga ner förundersökning är dock offentliga uppgifter hos åklagarmyndigheten.

Barnhus Gävleborg Carina Söderström, samordnare carina.soderstrom@gavle.se	026 - 124518, 076 - 7604276
Birgitta Sjöberg, samordnare birgitta.sjoberg@polisen.se	026 - 124514, 070 - 2303396
Socialtjänsten Bollnäs	0278 - 250 00
Socialtjänsten Gävle, Mottagningsgruppen	026 - 178000
Socialtjänsten Hofors	0290 - 290 00
Socialtjänsten Hudiksvall	0650 - 190 00
Socialtjänsten Ljusdal	0651 - 180 00
Socialtjänsten Nordanstig	0652 - 360 00
Socialtjänsten Ockelbo	0297 - 555 00
Socialtjänsten Ovanåker	0271 - 570 00
Socialtjänsten Sandviken	026 - 240000
Socialtjänsten Söderhamn	0270 - 750 00
Polismyndigheten	114 14
Åklagarmyndigheten	026 - 655060
Barn och ungdomspsykiatri, ny kontakt Gästrikland	026 - 154603
BUP mottagning Bollnäs	0278 - 387 02
BUP mottagning Hudiksvall	0650 - 924 58
BUP mottagning Söderhamn	0270 - 777 50
Bollnäs sjukhus, växel	0278 - 380 00
Gävle sjukhus, växel	026 - 154000
Hudiksvall sjukhus	0650 - 920 00